

УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ IMPROVEMENT OF THE WOODWORKING INDUSTRY PRODUCTS MARKET IN UKRAINE

УДК 630*83:338.26

Кушніренко О.М.

к.е.н., доцент,
старший науковий співробітник відділу
промислової політики

Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України

Зарудна О.С.

молодший науковий співробітник
відділу промислової політики
Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України

У статті проведено аналіз стану ринку продукції деревообробної промисловості України та здійснено оцінку конкурентного середовища ринку за допомогою індексу Херфіндаля-Хіршмана. Проаналізовано товарну та географічну структуру зовнішньої торгівлі продукції з деревини. Виявлено порівняльні конкурентні переваги продукції деревообробної промисловості України із країнами світу. Це дало змогу сформулювати чинники сприяння розвитку ринку продукції з деревини та обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення його розвитку.

Ключові слова: ринок продукції деревообробної промисловості, конкурентне середовище, частка ринку, темп приросту ринкової частки, конкурентні переваги, товарна продукція, товарна структура, продукція з деревини.

В статті проведено аналіз состояния рынка продукции деревообрабатывающей промышленности Украины и осуществлена оценка конкурентной среды с помощью индекса Херфиндаля-Хиршмана. Проанализированы товарная и географическая структура внешней торговли продукции из древесины. Выявлены сравнительные конкурентные преимущества продукции

деревообрабатывающей промышленности Украины со странами мира. Это позволило обосновать предложения по совершенствованию развития рынка продукции деревообрабатывающей промышленности.

Ключевые слова: рынок продукции деревообрабатывающей промышленности, конкурентная среда, доля рынка, темп прироста рыночной доли, конкурентные преимущества, товарная продукция, товарная структура, продукция из древесины.

This article is devoted to problems of the development of the wood products market; analysed conditions of the woodworking industry products market in Ukraine and assessed the competitive market environment with the help of the Herfindahl-Hirschman index. The commodity and geographical structure of the foreign trade of timber products are analysed. Comparative competitive advantages of the woodworking industry products of Ukraine with the countries of the world are revealed. This allowed justifying propositions for promoting the development of the wood products market.

Key words: woodworking industry products market, competitive environment, market share, rate of market share growth, competitive advantages, commodity products, commodity structure, wood products, timber.

Постановка проблеми. Розвиток ринку деревини здійснює вагомий вплив на розвиток економіки та зміни у політичному середовищі багатьох країн. Зокрема, для України інтеграція в глобальний торговельний простір поставила перед національними виробниками нові більш жорсткі конкурентні умови.

Враховуючи тенденції розвитку світового ринку продукції з деревини, а саме похвалення в галузі, пов'язане зі зростаючими потребами суміжних галузей – будівництва, енергетики, хімічної та легкої промисловості, актуальним видається пошук шляхів удосконалення розвитку українського ринку продукції з деревини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам розвитку ринку та питанням формування конкурентного середовища присвячено праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед них виділимо праці А. Гарісона, П. Марша, Д. Нортона, Дж. Стігліца, Д. Родріка, Е. Уорнера, О. Херфіндаля, А. Хіршмана, В. Гейця, Л. Дейнеко, Й. Петровича, Р. Сіденка та ін. Особливості розвитку деревообробної промисловості досліджують такі науковці, як: Й. Завадський, М. Хітка, М. Поткані, М. Гейдош, І. Лицур, В. Мікловда, В. Пила, Н. Попадинець, І. Синякевич, Ю. Туниця, О. Фурдичко, О. Шаблій та інші. Проте, й досі залишаються невирішеними питання розвитку ринку

продукції деревообробної промисловості в сучасних умовах.

Постановка завдання. Розвиток внутрішнього ринку продукції з деревини сприятиме виникненню синергетичних ефектів як в Україні, так і за кордоном. Перш за все, розвиток внутрішнього ринку сприятиме залученню широкого кола підприємств до виробничих ланцюгів, зокрема, регіональних; вдосконаленню логістичних схем; створенню нових промислових кластерів у відповідь на потреби попиту. До того ж, формування конкурентного середовища на ньому є важливою передумовою ефективної співпраці при посиленні зовнішньоекономічних зв'язків та входженню в глобальні ланцюги доданої вартості.

Усе це підтверджує актуальність дослідження проблем розвитку ринку продукції деревообробної промисловості на сучасному етапі розвитку національної економіки та наукову значущість окреслених проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Деревообробна галузь (оброблення деревини та виробництво виробів з деревини) є однією з найбільш динамічних галузей переробної промисловості. це зумовлено зростаючим попитом на продукцію з деревини на внутрішньому та зовнішньому ринках. Цьому сприятимуть відповідно цільові показники в середині України (курс Уряду на

«капітальний ремонт країни», модернізація інфраструктури, ріст будівництва), так і глобальні тренди у сфері використання відновлювальної енергії, розвитку сектору жилого будівництва з екологічних матеріалів та зростаючі потреби ринків в Азії.

Ринок деревини та виробів з деревини в Україні є достатньо конкурентним, адже в країні функціонує понад 3,1 тис. підприємств з близько 36 тис. працюючих, що виробляють понад 300 найменувань товарної продукції, яка постачається на внутрішній і зовнішній ринки. У 2016 р. обсяг реалізованої продукції підприємствами галузі склав 22,3 млрд грн, з них за межі країни – 13,0 млрд грн (рис. 1).

На сьогодні на вітчизняному ринку провідними переробниками деревини та виготовлення виробів

з неї є: ТОВ «Кроно-Україна», ТОВ «Кроноспан УА», ПрАТ «Коростенський завод МДФ», ТОВ «Свиспан Лімітед», ТОВ «Костопільський фанерний завод», ТОВ «Барлінек Інвест», ДП ТзОВ «Компанія «Никвуд», «Бродівське лісове господарство» (табл. 1).

Протягом 2014–2015 рр. вітчизняний ринок деревини та виробів з деревини відповідав умовам безпечної конкуренції:

– на ринку працювало 3,1 тис підприємств (не менше 10 фірм);

– лідер ринку ТОВ «Кроно-Україна» належало 15,2% загального обсягу продажу, що значно менше критично допустимого рівня 31%;

– два провідні підприємства – ТОВ «Кроно-Україна» та ТОВ «Кроноспан УА» займали 21,9%, тобто не більше 44%;

Таблиця 1

Розрахунок індексу Хардфіндела-Хіршмана для підприємств деревообробної промисловості України

Підприємство	2014		2015	
	Частка на ринку (ЧР)	ЧР ²	Частка на ринку (ЧР)	ЧР ²
Лісопилне та стругальне виробництво				
ТОВ «Барлінек Інвест»	5,2	27,3	6,1	36,8
ТзОВ «Компанія «Никвуд»	1,0	1,0	1,8	3,4
ТОВ «Астра»	1,8	3,2	1,7	2,8
ТДВ «Інтерресурси»	0,7	0,5	0,9	0,7
ПП «Тайфун-Плюс»	0,7	0,5	0,8	0,7
ТОВ «Вівад 09»	0,8	0,6	0,8	0,7
ТОВ «Ванеса»	0,5	0,2	0,8	0,6
ТОВ «Центр будівельних матеріалів «Осмолода»	0,8	0,6	0,8	0,6
ТОВ «ВГСМ»	0,8	0,6	0,7	0,5
ДП «Бродівське лісове господарство»	0,5	0,2	0,5	0,2
Виробництво виробів із деревини				
ТОВ «Кроно-Україна»	14,8	220,2	15,2	232,0
ТОВ «Кроноспан УА»	7,8	61,5	6,7	44,6
ПрАТ «Коростенський завод МДФ»	7,0	48,8	5,3	28,5
ТОВ «Свиспан Лімітед»	4,8	22,9	5,2	27,2
ТОВ «Костопільський фанерний завод»	1,2	1,6	2,5	6,5
ТОВ «ОДЕК» Україна	3,0	8,7	2,3	5,2
ТОВ «Торговий Дім «Восток-Н»	1,7	2,8	2,1	4,4
ТОВ «Цунамі»	1,8	3,1	2,1	4,3
ТОВ «Уніплит»	2,1	4,5	2,0	4,0
ТД Запад	1,5	2,3	1,7	3,0
ПРАТ Єврошпон-Смига	1,0	1,1	1,3	1,6
ТОВ «ФАКРО-Львів»	1,5	2,4	1,2	1,5
ПРАТ «Фенери та плити	1,3	1,8	1,0	1,0
ПІІ ТОВ «Укрошпон»	0,8	0,6	1,0	1,0
ТОВ «НПП «Транс Лок»	1,0	1,1	0,9	0,9
ТОВ «Фірмено-промисловий комплекс Корабел»	1,0	1,0	0,8	0,7
ТОВ «ЛК Інтерпліт Надвірна»	4,2	17,9	0,8	0,6
ДП «Ритм»	1,0	1,1	0,8	0,6
Інші дрібні підприємства галузі	29,7	880,4	32,3	1042,8
Разом	100,0	1283,6	100,0	1410,2

Джерело. Складено та розраховано авторами за даними [1]

– три підприємства -ТОВ «Кроно-Україна», ТОВ «Кроноспан УА» та ТОВ «Барлінек Інвест» – 28%, тобто не більше 54%;

– чотири підприємства – ТОВ «Кроно-Україна», ТОВ «Кроноспан УА» ТОВ «Барлінек Інвест» та ПрАТ «Коростенський завод МДФ» – 33,3%, тобто не більше 60%.

Розрахунок індексу Харфіндела-Хіршмана, проведений на підставі аналізу 28 найбільших підприємств деревообробної галузі, показав, що ринок є нормальним для конкуренції. Так у 2015 році значення індексу Харфіндела-Хіршмана не перевищує 1800 (безпечний показник для підтримання нормальної конкуренції [2]) та склало 1410,2, що на 9,9% більше попереднього року.

Отже, ринок є вільним для конкуренції, де функціонують 3 крупних підприємства (їх частка складає 0,1% від загальної кількості підприємств галузі, 131 середніх (4,3%) та 2905 малих підприємств (95,6%).

Рівень концентрації у галузі є досить високим: 3 великих підприємств реалізують 24,8% продукції галузі, 131 середніх підприємств реалізують 53,2%, 2905 малих підприємств – 22,0%. Зазначимо, що протягом 2010–2015 рр. простежувалась тенденція до зменшення кількості середніх та малих підприємств. Підприємства галузі працювали рентабельно. Найвищий рівень рентабельності операційної діяльності підприємств спостерігався на великих підприємствах і становив 17,0%, на середніх – 9,8%, на малих – 2,8% у 2015 р.

Починаючи з 2014р., на ринку з'являються нові підприємства: ТОВ «Українські лісопильні», Українська холдингова лісопильна компанія (УХЛК), СП «Вудкрафт Трейдинг», Фабрика із виробництва м'яких меблів, «Кра-

гелюнд Феніче Холдинг та Інновейшн Лівінг» та інші.

За 2016 р. вітчизняними виробниками було вироблено: деревини уздовж розпиленої чи розколотої, завтовшки більше 6 мм – 1,7 млн куб. м, деревини хвойних порід у вигляді погонажу – 12,4 тис. т, деревини листяних порід у вигляді погонажу – 53,9 тис. т; фанери клеєної – 178 тис. куб. м, плит деревостружкових необроблених – 1,3 млн куб. м, шпона луценого – 68,0 тис. куб. м, шпона струганого – 67,0 млн кв. м, паркету дерев'яного щитового – 709 тис. кв. м.

На території України у 2016 р. внутрішнє споживання деревини та виробів з деревини склало 570,8 млн дол. США. Ринковий попит –

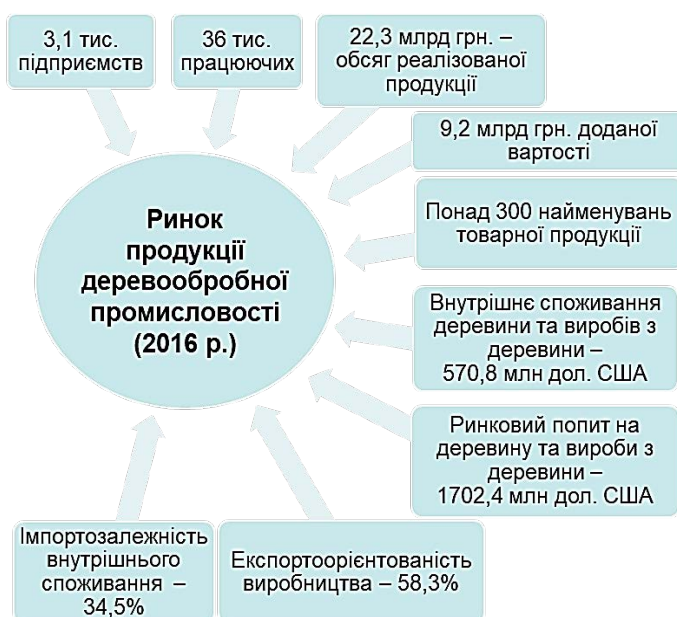

Рис. 1. Основні показники розвитку ринку продукції деревообробної промисловості

Таблиця 2

Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі продукцією деревообробної промисловості України за 2013–2016 рр.

Товарна група за УКТЗЕД	Обсяги продукції, тис. дол. США				Темпи зростання, %		
	2013	2014	2015	2016	2014 / 2013	2015 / 2014	2016 / 2015
Експорт							
Деревина і вироби з деревини	1143683,2	1262640,8	1107197,0	1131660,1	110,4	87,7	102,2
44 деревина і вироби з деревини	1143014,6	1261972,0	1106385,8	1130697,2	110,4	87,7	102,2
45 корок та вироби з нього	31,6	174,2	218,2	292,2	551,3	125,3	133,9
46 вироби із соломи	637,0	494,6	593,0	670,7	77,6	119,9	113,1
Імпорт							
Деревина і вироби з деревини	404067,8	294518,6	148211,1	196733,7	72,9	50,3	132,7
44 деревина і вироби з деревини	387756,5	281106,5	139680,2	187443,8	72,5	49,7	134,2
45 корок та вироби з нього	10814,4	9240,1	6818,7	7547,1	85,4	73,8	110,7
46 вироби із соломи	5496,9	4172,0	1712,2	1742,9	75,9	41,0	101,8

Джерело: розраховано за даними Держстату України [3]

1702,4 млн дол. США, що говорить про значний потенціал розвитку ринку.

Основною проблемою розвитку внутрішнього ринку продукції з деревини є розширення попиту на найважливіші товари, що виготовляються на основі лісосировини. До них відносять: деревну сировину, пиломатеріали, фанеру, ДСП, ДВП, целюлозу, деревну масу, папір, картон тощо.

У 2016 р. на зовнішній ринок експортовано продукції на 1,13 млрд дол. США, що склало 3,1% у товарній структурі експорту України та 0,5% у світовому експорті. Останніми роками ця динаміка мала тенденцію до зростання (табл. 2). У зв'язку з втратою російського ринку українські деревообробники переорієнтуватися на ринки країн ЄС та Азії. Свою продукцію вони експортували переважно у Польщу, Румунію, Німеччину, Угорщину та Італію. А серед країн Азії деревина та вироби з деревини переважно експортувалися у Туреччину та Китай.

Деревообробна промисловість України, починаючи з 2008 р., виявила суттєві конкурентні переваги на світовому ринку продукції з деревини (рис. 2). Як бачимо, на початок 2016 р. українська продукція з деревини була більш, ніж вдвічі кон-

курентнішою за середньосвітовий рівень (2,15), вона також випереджала за цим показником таких потужних світових експортерів, як Китай (0,66), Сполучені Штати Америки (1,19), Германія (1,1), Італія (0,97), Франція (0,93), Російської Федерації (1,34) і незначно поступається Польщі (2,17). Конкурентні переваги для виробників України сьогодні створюють багатий природно-ресурсний потенціал та дешева і кваліфікована робоча сила.

Всього за кілька років Україна перетворилася на найбільшого експортера колод хвойних порід в Європу, а за показниками експорту цієї продукції у світі зайняла п'яте місце у 2014 р. За 2009-2014 рр. експорт зріс більш ніж в два рази і досяг рекордного показника в 3,1 млн м³, що відповідає 38% офіційного обсягу лісозаготівель у країні (рис. 3). З 2,7 млн м³ колод хвойних порід, що експортувала Україна в 2015 р., майже 90% експортувалися до Румунії, Китаю і Туреччини. Румунія була основною країною призначення (47% від загального обсягу поставок колод хвойних порід України в 2015 р.) [5, с. 83].

Імпортні поставки в Україну склали 196,7 млн дол. США, в основному представлені продукцією з високим ступенем доданої вартості: плити, фанера,

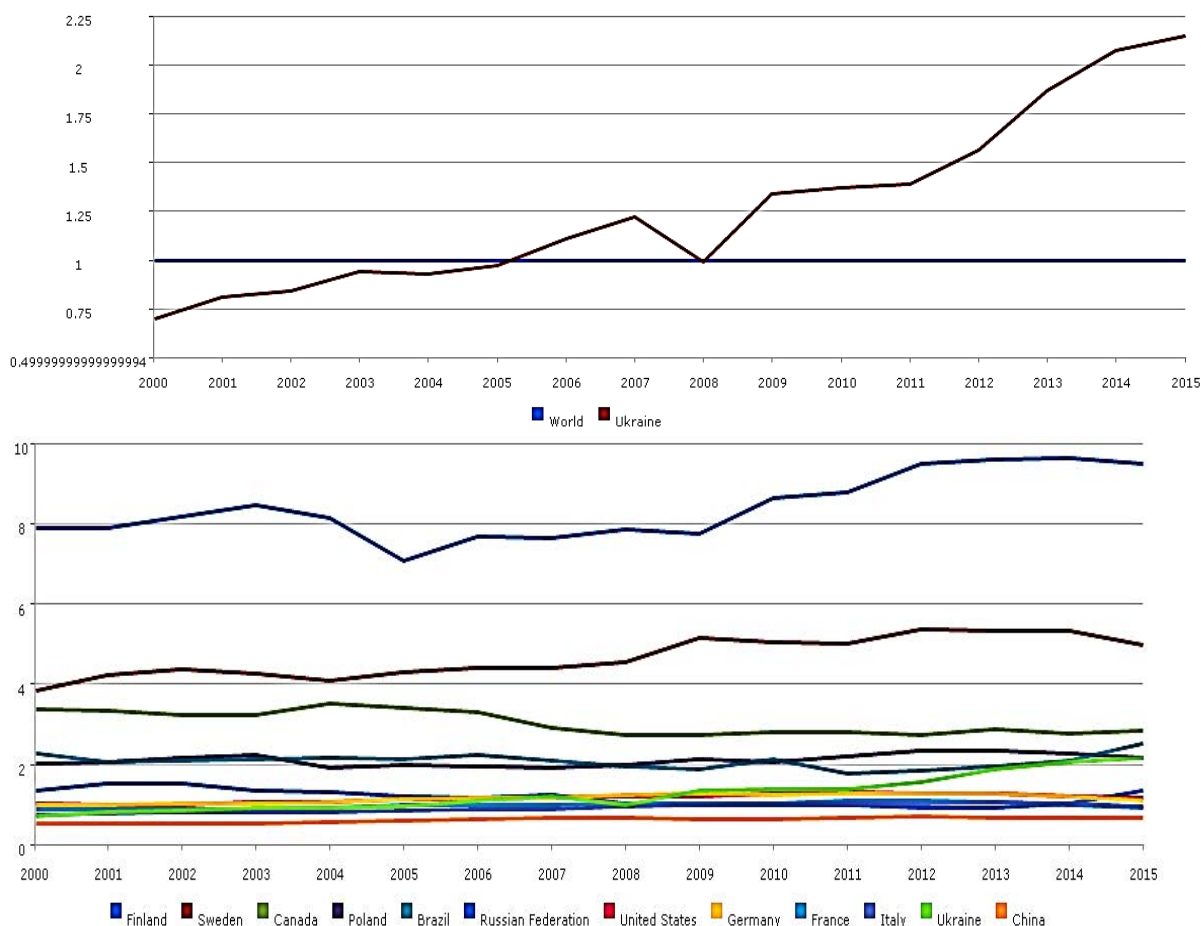

Рис. 2. Виявлені порівняльні переваги продукції деревообробної промисловості України із країнами світу

Джерело: побудовано за даними [4]

листи, пресована деревина – 75% у структурі поставок 2016 р. та готовими виробами з деревини (столярні, теслярські, паркет тощо) – 25%.

Враховуючи існуючі виклики для розвитку деревообробної промисловості можна зазначити, що подальше зростання галузі можливе за

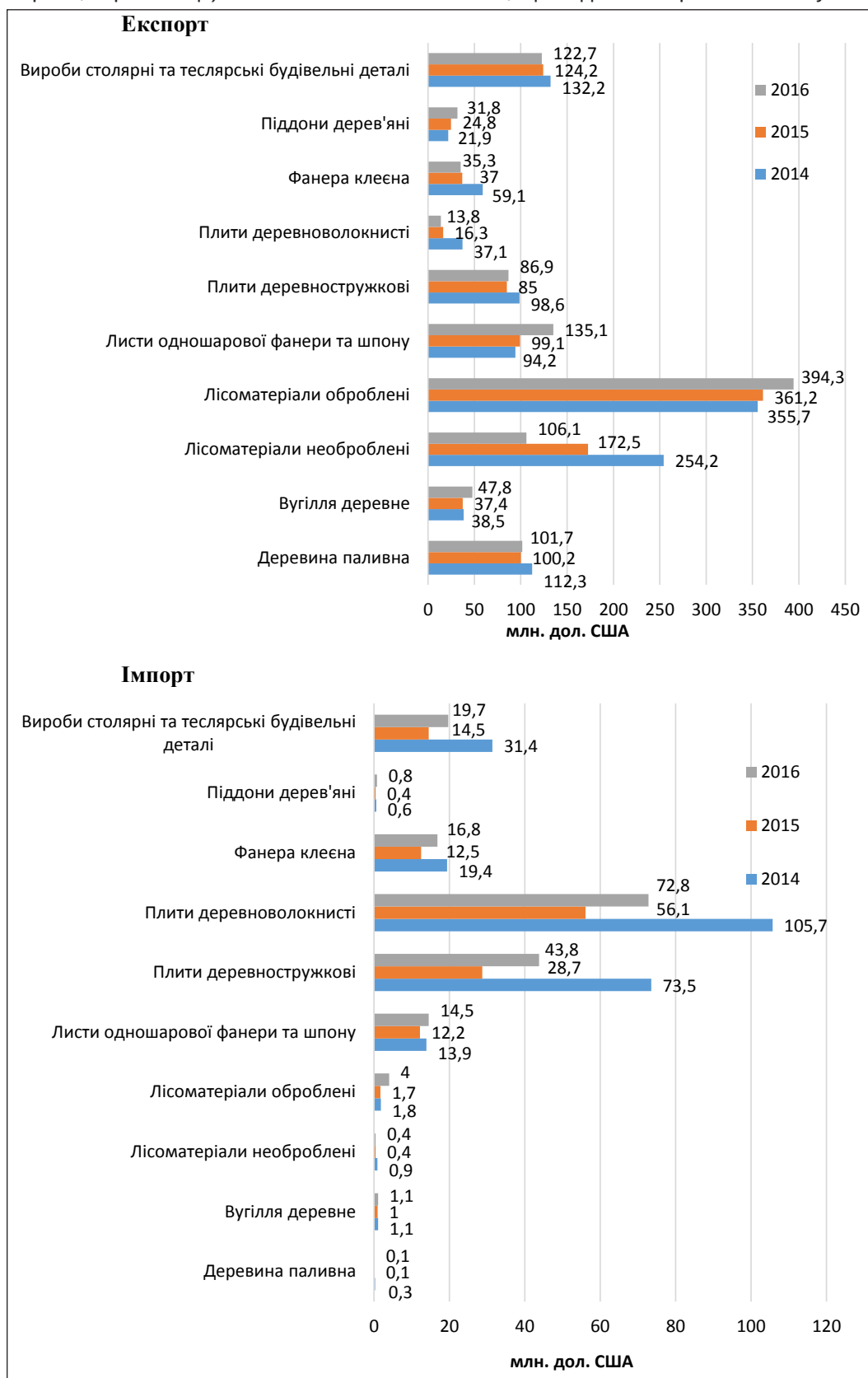

Рис. 3. Зовнішня торгівля окремими видами продукції деревообробної промисловості України за 2014–2016 рр.

Джерело: побудовано за даними Держстату України [3]

умови використання вітчизняної деревної сировини, локалізації та трансферу сучасних технологій, що сприятиме збільшенню доданої вартості виробленої українськими деревообробниками продукції. Наразі першочерговим завданням є створення умов для підтримки вітчизняного експорту продукції з деревини з глибоким ступенем переробки та стимулювання розвитку внутрішнього ринку в напрямі імпортозаміщення, тим самим створюючи додатковий національний дохід та забезпечуючи нові робочі місця.

До того ж, стрімкий розвиток біоенергетики та зростаючий попит на нові види палива з відходів деревообробної промисловості, зокрема тверде біопаливо – пелети (паливні гранули), обумовлює подальші тенденції до диверсифікації ринку. Комплексна переробка деревини з виробництвом твердого біопалива, а також виробництвом теплової та електричної енергії – перспективний напрям розвитку галузі, що дозволить вирішити проблеми утилізації та виробляти високоефективне екологічно чисте паливо.

Дана продукція актуальна, відповідає попиту на екологічно чисті, натуральні вироби та попит на неї зростатиме, як за рахунок європейських споживачів, так і за рахунок зростання споживання в Україні. Забезпечення споживачів тепловою та електричною енергією на місцевому рівні є одним з найважливіших заходів політики децентралізації та розвитку місцевих громад.

Напрями удосконалення ринку продукції деревообробної промисловості:

- диверсифікація ринку продукції з деревини, що передбачає стимулювання виробництва продукції з глибоким ступенем переробки;
- сприяння комплексній переробці деревини з виробництва нових видів біопалива;
- створення конкурентних умов для всіх учасників ринку, в тому числі рівних умов доступу до ринку сировини з метою забезпечення вітчизняного переробника необхідними лісоресурсами;
- стимулювання вітчизняного сектору глибинної переробки деревини та експорту продукції з деревини з високою доданою вартістю шляхом активізації участі українських виробників у процесах інтернаціоналізації бізнесу;
- адаптація національних процедур встановлення походження деревини відповідно до міжнародних стандартів;
- забезпечення рівних, недискримінаційних умов споживання деревини для суб'єктів господарювання, що використовують її як сировину для подальшої переробки;
- доступність фінансових ресурсів для проведення модернізації матеріально-технічної бази для українських переробників;
- створення ефективного інвестиційного середовища за допомогою механізмів дер-

жавного гарантування іноземних інвестицій, розвитку партнерства приватних інвесторів та держави у процесі розбудови інфраструктури: індустриальних парків; спеціальних зон переробки та ін.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами проведеного аналізу можна стверджувати, що ринок продукції деревообробної промисловості України на сьогодні перебуває на стадії піднесення і має всі перспективи для подальшого успішного розвитку.

Подолання існуючих сьогодні бар'єрів на шляху розвитку ринку продукції деревообробної промисловості шляхом формування сприятливого регуляторного середовища в Україні та ефективної комунікації між владою, наукою та бізнесом є принциповим чинником його зростання. А це посилює стратегічне значення ринку продукції з деревини, його експортоорієнтованість, вагомий вплив на створення нових робочих місць, наповнення бюджету, залучення регіонів до різноманітної економічної діяльності, зростання конкурентоспроможності регіонів та країни в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Патрикеева Н. Тенистый лес // ТОП – 100. Рейтинг крупнейших. – 2016. – № 4 (август – сентябрь). – С 72–77.
2. Теоретико-методологічні засади розвитку конкурентного середовища у сфері виробництва продовольчих товарів / Л.В. Дейнеко, С.І. Князев, А.О. Коваленко, Л.В. Страшинська. – К.: Наук. світ, 2003. – 132 с.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. World Integrated Trade Solution [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Compare/country/UKR/indicator/RCA/partner/WLD/product/44-49_Wood/country/WLD;/show/line
5. Кушніренко О.М., Зарудна О.С. Впровадження ефективних інструментів торговельної політики для захисту національного виробника продукції з деревини // Економічний вісник університету: зб. наук. праць учених та аспірантів. – Переяслав-Хмельницький, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2017.- Вип. 34/1. – С. 80–90.

REFERENCES:

1. Patrikeeva N. (2016) Tenisty les [Shady forest]. TOP – 100. Reytng krupneyshikh, vol. 4, pp. 72–77.
2. Deineko L.V., Kniaziev S.I., Kovalenko A.O., Strashynska L.V. (2003) Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku konkurentnoho seredovyshcha u sferi vyrobnytstva prodovolchychk tovariv [Theoretical and methodological principles of the development of a com-

petitive environment in the field of food products production]. Kyiv: Nauk. svit.

3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) Zovnishnya torgivlya [Foreign trade]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. World Integrated Trade Solution (2017) Ukraine Wood Revealed comparative advantage compare with countries World. Available at: <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Compare/country/UKR/indicator/>

RCA/partner/WLD/product/44–49_Wood/country/WLD;/show/line

5. Kyshnirenko O.M., Zarudna O.S. (2017) Vprovadzhennia efektyvnykh instrumentiv torhovelnoi polityky dlia zakhystu natsionalnoho vyrobnyka produkt-sii z derevyny [Introduction of effective trade policy tools for protection of national timber products manufacturer]. Ekonomichnyi visnyk universytetu: zb. nauk. prats uchenykh ta aspirantiv, vol. 34/1, pp. 80–90.

Kushnirenko O.M.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Research Scholar at Department of Industrial Policy,
Institute for Economics and Forecasting
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Zarudna O.S.

Research Fellow at Department of Industrial Policy,
Institute for Economics and Forecasting
of the National Academy of Sciences of Ukraine

IMPROVEMENT OF THE WOODWORKING INDUSTRY PRODUCTS MARKET IN UKRAINE

The relevance of studies in the field of development of the woodworking industry products market at the present stage of the national economy's development is confirmed by modern challenges facing national production. This is further integration into the global trade system, global trends in the use of renewable energy, development of the residential construction sector for environmental materials, growing demands of related industries – construction, energy, chemical, light industry, and changes in the political environment of many countries.

It is proved that the development of the domestic wood products market contributes to the emergence of synergistic effects both in Ukraine and abroad; attracting a wide range of enterprises to production chains, in particular, regional ones; improvement of logistics schemes; creation of new industrial clusters in response to the need for demand.

To determine the necessary conditions for the competition in the wood products market, the Herfindahl–Hirschman Index calculation was used, based on the analysis of 28 largest woodworking enterprises. The analysis showed that the market is normal for competition.

Rich natural resource potential and cheap qualified labour force were identified as factors that have been affected by significant competitive advantages in the world wood products market. The analysis showed that Ukrainian wood products were more than twice as competitive as the world average (2.15) in 2015.

Considering the existing challenges for the development of the woodworking industry, it can be noted that further growth of the industry is possible if domestic wood raw materials are used, localization and transfer of modern technology, which will contribute to increasing the added value produced by Ukrainian woodworking industry. Now, the first priority is to create conditions for supporting domestic exports of timber products with higher-value-added production and to stimulate the domestic market development towards import substitution, thereby creating additional national income and providing new jobs.

Based on the results of the analysis, it can be argued that the woodworking industry products market of Ukraine is at the growth stage and has every reason for further successful development.